

Rapport om lokala och nationella reformer för fler jobb

Kommunal handbok i arbetslinjen

Arbetslinjen behöver förnyas. Vi har här sammanställt exempel på lokala reformer som alla kommuner kan göra för att få stramare bidragssystem och fler i arbete, samt de förslag på nationella reformer som vi har presenterat under mandatperioden.

Anna Jähnke, Josefin Malmqvist, Oliver Rosengren, Lars
Rådén och Niklas Wykman

2018-05-05

Sammanfattning

Sverige och den svenska välfärdsmodellen utmanas av ett allt djupare bidragsberoende. Många gånger handlar det om utanförskap som går i arv och ibland leder fram till kriminalitet. Ett samhälle där många är beroende av bidrag är ett samhälle som är otryggt för alla. Bidragen tränger undan pengar till skolan, sjukvården och omsorgen. Bidragen dämpar också arbetsutbudet och håller tillväxten tillbaka.

För ett parti som har människan som sitt projekt, behöver arbetslinjen ständigt vara i rörelse. Med fler jobb, strama bidragssystem och starkare drivkrafter för arbete kan vi göra upp med bidragsberoende, skuggsamhällen och otrygghet. Så kan vi också lägga grunden för att bli ett av de länder som är bäst på att skapa nya jobb och nå full sysselsättning.

Den som kan försörja sig själv ska också göra det. Den som har arbetsförmåga men saknar arbete har ingen viktigare uppgift än att skaffa sig ett jobb. I detta ska det offentliga både ställa tydliga krav och ge de rätta verktygen. Tidigare kunde mycket av arbetslösheten hanteras inom arbetsmarknadens parter omställningsavtal eller inom den statliga arbetsmarknadspolitiken. I Sverige 2018 finns dock den växande arbetslösheten utanför dessa system. Det är i kommunerna som kampen mot utanförskapet behöver föras.

Aldrig tidigare har en så stor andel av de som är arbetslösa haft långt till jobb och egen försörjning. Rekordmånga arbetslösa saknar gymnasieutbildning och tillräckliga kunskaper i svenska. Kommunerna får bära en växande börda av kostnaderna. Välfärden hotas om inte bidragskranen vrids åt och fler kommer i arbete. Det kräver lokala och nationella reformer.

Arbetslösheten bör kommunaliseras, samtidigt som staten får ansvar för rehabilitering av de som saknar arbetsförmåga. Det kommunala försörjningsstödet och en rad statliga arbetslöshetsersättningar bör ersättas av ett nytt arbetslöshetsbidrag. Ekonomiskt bistånd eller försörjningsstöd (tidigare kallat socialbidrag) tar redan allt mer karaktären av en arbetslöshetsersättning. Samtidigt är drivkrafterna för arbete för ett hushåll med barn där ingen arbetar små eller obefintliga. För att fler ska lämna det nya kommunala arbetslöshetsbidraget för jobb och egen försörjning, föreslår vi att jobbstimulansen slopas och ersätts av en lagstadgad rätt till jobbskatteavdraget.

Ansvar kan tas av var och en av oss. Under de senaste åren har vi utmanat regelverk och utvecklat lokala reformer som ger fler med jobb och färre med bidrag. Våra kommuninvånarens bidragsbörda minskar när de totala kostnaderna sjunker trots att befolkningen växer. Vi presenterar här en kommunal handbok för arbetslinjen, med beskrivningar av grunden för det arbete som lyft våra kommuner och exempel på hur du kan ta arbetslinjen till din kommun.

Arbetslinjen behöver förnyas. Under mandatperioden har vi presenterat en rad nödvändiga reformer för att vrida åt bidragskranen, förstärka arbetsmarknadens funktionsduglighet och se till att fler går från nyanländ till nyanställd. Vi sammanställer här våra förslag på nationella reformer.

Bakgrund

Sverige har potential att tillhöra de länder som är mest gagnade av utvecklingen. Med reformer i socialförsäkringarna, skattesystemet och på arbetsmarknaden kan vi få en stark ekonomisk utveckling som kommer alla till del.

Utöver att genom en politik för entreprenörskap, kunskap och investeringar skapa förutsättningar för fler jobb att växa fram är jobbutmaningen tvåfaldig. Dels handlar det om dem som har kommit till Sverige med för låga kunskaper för att klara sig på arbetsmarknaden, dels handlar det om dem vars kunskaper från skolan är otillräckliga eller vars kompetens inte längre efterfrågas. Nu ska de generationer som gick i skolan när den var som sämst etablera sig på arbetsmarknaden samtidigt som många jobb, även kvalificerade, kan utföras maskinellt.

Demografin, digitaliseringen och globaliseringen ställer allt tydligare välfärdssatsningar mot bidragskostnader. I ljuset av pensionsuppbyggnaden, förändringar av sjukersättning och att stora grupper nyanlända snart förväntas försörjas av kommunernas socialbidrag är det uppenbart att en hörnsten i reformarbetet framför oss är just bidragssystemen. Varje bidragskrona behöver därför prövas och i största möjliga mån syfta till återgång i egen försörjning. Den som i dag inte ställer krav på bidragstagare, kommer i morgon behöva sänka sina krav på skolan och sjukvården.

När konjunkturen så småningom vänder nedåt har politiken redan tömt arsenalen med expansiv finanspolitik och långvarig minusränta. Utanförskapet väntas stiga kraftigt och riskera att bita sig fast på höga nivåer. Konjunkturinstitutet har visat att branscher med låg löneanpassning ökar arbetstagarnas risk för arbetslöshet¹. Särskilt arbetstagare i branscher där lägstalönerna ligger nära medianlönerna riskerar att möta stigande arbetslöshet.

Integrationens särskilda påverkan

Pensionsmyndighetens bedömning av hur pensionsutgifterna påverkas av migrationen visar på betydande utmaningar. För de asylinvandrare som kom innan 2016 förväntas kostnaderna för pensionärer med låga inkomster öka till 22 miljarder kronor, och med 24 miljarder kronor för de som kommer därefter². Detta ska jämföras med den totala kostnaden om 43 miljarder kronor idag. Kostnaderna för grundtryggheten i pensionssystemet – garantipension, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd – förväntas därmed dubblas. Det blir i ljuset av detta alarmerande att den blocköverskridande pensionsgruppen föreslår att nivåerna ska höjas.

Asylinvandrares livsinkomster bedöms vara mycket låga. Efter nästan ett decennium är bara hälften av alla invandrare i sysselsättning, men färre i helt egen försörjning. Efter sju år i Sverige är den genomsnittliga förvärvsinkomsten bland sysselsatta flyktinginvandrare 19 000 kr i månaden, efter samma tid är de årliga genomsnittliga offentliga nettokostnaderna 50 000

¹ <https://www.konj.se/om-ki/kalendarium/kalender/2015-08-28-lonebildnings--rapporten-2017.html>

² <https://www.pensionsmyndigheten.se/nyheter-och-press/pressrum/pensionsmyndigheten-svarar-pa-regeringsuppdrag-om-migration>

kr per flykting med högst förgymnasial utbildning³. Hälften av dagens deltagare i etableringen har högst förgymnasial utbildning och andelen av de arbetslösa som är i utsatta grupper har ökat från 50 till 75 procent de senaste tio åren⁴.

Skatte- och bidragssystemen bör reformeras i grunden för att möta de utmaningar Sverige står inför. Det avgörande för sysselsättningen är arbetskraftsdeltagandet, som styrs av lönsamheten i att jobba. För allt fler styrs detta av försörjningsstödet (socialbidraget) och beskattningen på låga inkomster. Utgångspunkten behöver vara att ansträngningar ska löna sig mer och att bidragens totala andel av ekonomin ska minska. Varje krona i bidrag är en krona som istället kunde finansierat en trygg och tillgänglig välfärd med hög kvalitet.

Utanförskap riskerar att gå i arv

Politiken behöver alltid prioritera och forskningen visar att störst risk att hamna utanför arbetskraften har dem vars föräldrar inte jobbar. Statistiska Centralbyrån har nyligen presenterat statistik över inkomströrlighet och hur föräldrarnas etablering på arbetsmarknaden påverkar ungas risk för utanförskap. Hälften av de som har lägst inkomster blir kvar i samma del av inkomstfördelningen över tid. Minst är inkomströrligheten bland utrikes födda och ensamstående.

Enligt studier från Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) är sannolikheten att klara gymnasiet 20 procent lägre än genomsnittet för barn till föräldrar med ekonomiskt bistånd. Risken att själv vara i behov av ekonomiskt bistånd är 70 procent högre. SCBs nya statistik visar att ha arbetslösa föräldrar ökar risken för unga att hamna utanför arbete och studier med nästan 70 procent, och risken att inte få gymnasiebehörighet med 40 procent. Att sakna gymnasiebehörighet ökar i sin tur risken att hamna i utanförskap med 118 procent. Unga med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland de som varken arbetar eller studerar.

Det finns 100 000 unga mellan 20-25 år som varken arbetar eller studerar (UVAS) i Sverige. Andelen som får sin ersättning från ekonomiskt bistånd, aktivitetsersättning eller arbetsmarknadsprogram är drygt fem gånger högre än i åldersgruppen i hela befolkningen. En femtedel har minst ett barn.

Att det är jobb och inte bidrag eller arbetsmarknadsåtgärder som är lösningen framgår också tydligt av SCB:s statistik; 98 procent av alla förvärvsarbetande har över tid god ekonomisk standard. Välfärdsuppdraget är i huvudsak ett jobbuppdrag och unga behöver i högre utsträckning kunna frigöra sig från föräldrars utanförskap.

³ <https://lnu.se/mot-linneuniversitetet/aktuellt/nyheter/2016/rapport-om-flyktinginvandringens-paverkan-pa-offentliga-sektorns-finanser/>

⁴ Arbetsförmedlingen (2018)

Lokala reformer

1. Jobborienterad organisation

Kommunerna som särskiljer sig som mer framgångsrika har ställt om sitt arbete för ekonomiskt bistånd till att fokusera på att få ut biståndsmottagarna i arbete eller i insatser som ökar anställningsbarheten. Det blir vanligare att kommuner sammanför försörjningsstödet (med eller utan resterande socialtjänstansvar) med arbetsmarknadsenheter eller motsvarande. En rekommendation för att ge ytterligare redskap och göra dem lättillgängliga, är att också tillföra ansvaret för vuxenutbildning (se nedan). I regel är vuxenutbildning ett ansvar hos utbildningsnämnd eller motsvarande.

När socialtjänsten möter en person eller ett hushåll som söker försörjningsstöd, är det viktigt att direkt koncentrera arbetet på hur behovet ska avslutas. Det första mötet bör vara med en arbetsmarknadshandläggare som planerar insatser, snarare än en socialsekreterare som utreder och fattar beslut. En tidsgräns för när 1) kommunen ska ha berett plats för aktivering och 2) när biståndssökande ska vara aktiverad för att få sitt bidrag bör sättas upp och följas noga. Två exempel är Trelleborg och Växjö, med 48 timmar respektive fem dagar. Trelleborg har digital ansökan och automatiserad handläggning, vilket påskyndar beslutsfasen.

Det finns goda grunder för att kritisera Arbetsförmedlingen, men de har stora resurser och har idag ett skarpt uppdrag om lokal samverkan. Avtal eller andra formaliserade samarbeten, där kommunen och Arbetsförmedlingen gemensamt planerar resurser och insatser kan frigöra mer pengar och bättre verktyg. Samverkan behöver ske från politik och chefer, till handläggning. Det finns exempel på där samlokalisering av handläggning för exempelvis arbetslösa ungdomar har gett goda effekter.

Insatserna som erbjuds behöver ha fokus på arbete på reguljär arbetsmarknad. Feriejobb hos kommunen är vanligt mot ungdomsarbetslöshet. Om kommunen ska tillhandahålla sommarjobb bör det ske på kompensatorisk grund och/eller för att stärka drivkrafterna för fler att klara gymnasiet. Finns garantier om kommunala feriejobb, ”garantijobb”, bör de villkoras 1) aktivt jobbsökande av andra sommarjobb, i näringslivet, och 2) deltagande i diverse obligatoriska moment med CV-skrivning, information om jobbsökande, träff med sommarjobsrekryterare och så vidare. De som inte klarar gymnasiet bör ha tvådelad dag, med sommarskola på förmiddagen och feriejobb på eftermiddagen, där deltagande i sommarskolan är en förutsättning för avlönat arbete på eftermiddagen.

2. Heltidsaktiviteter som motprestation för bidrag

De flesta kommuner har krav på att stå till arbetsmarknadens förfogande som motprestation för de som söker ekonomiskt bistånd av så kallat arbetsmarknadsskäl. Kravet motsvarar i regel att vara inskriven hos Arbetsförmedlingen och följa de krav som ställs av myndigheten, alltså att söka jobb. Därutöver ger Socialtjänstlagen (4 kap. 4 §) utrymme att kräva deltagande i kompetenshöjande aktiviteter; praktik, arbetsträning, språkträning och utbildning kan inrymmas i aktivitetskravet.

Konstruktionen av aktivitetskravet är relevant för utfallet. Forskning ger stöd för att dels ha aktivitetskrav, dels att ha jobsökning som en aktivitet (inte bara eget ansvar). Om kommunen har heltidsaktivering av biståndsmottagare, men inte jobsökande som en aktivitet, ger forskningen stöd för att det kan få negativa sysselsättningseffekter (ingen tid läggs på jobsökande).

Aktivitetskravet bör vara kontrollerad heltid av arbetsförmågan. Det innebär att biståndsmottagarna bör stämpla in och ut ur sin aktivitet. Om en extern utförare tillhandahåller insatsen bör krav om heltid ställas. Egenvärdet i heltid, utöver att göra rätt för sig, är att det konsumerar tid och minskar möjligheterna för exempelvis svartarbete eller kriminell verksamhet.

Vid ogiltig frånvaro från gymnasiet blir studiebidraget indraget eller reducerat. Om ungdomen är under 18 år och a) ingår i ett hushåll med lön resulterar det i lägre disponibel inkomst, medan b) ett hushåll med försörjningsstöd får det indragna studiebidraget kompenserat med högre kommunalt bidrag. Studiebidraget bör betraktas som exempelvis bostadsbidrag, där man räknar på berättigat bidrag (inte faktisk utbetalning), eftersom det är den enskildes ansvar att tillgodogöra sig ersättningen.

3. Jobb- och resultatfokuserad vuxenutbildning

Vuxenutbildningen får en allt mer central samhällsfunktion. Från att i första hand ha varit den andra chansen för unga som inte tog sin första i gymnasiet, till att också vara den första chansen för de som inte fått den någon annanstans. Båda dessa roller kommer framöver kombineras med ett växande behov av omställning mitt i livet. Sammantaget kommer efterfrågan på vuxenutbildning öka, samtidigt som resultaten – inte minst i Sfi – är otillräckliga. Reformerna behöver ta sikte på resultat och ändamålsenligt resursutnyttjande.

Olika kommuner har valt olika väg. Först ut att tänka nytt var Nacka, som la upphandling åt sidan och tog LOV-liknande auktorisationsmodell till vuxenutbildningen. Auktorisation innebär att alla som når upp till i förväg ställda kvalitetskrav får erbjuda vuxenutbildning mot en fastställd peng. Kommunen undviker på så sätt att fastna i upphandling och får en mer kontinuerlig kvalitetsuppföljning. Flera aktörer möjliggör ökad individanpassning och specialisering, för att vuxenutbildningen ska kunna passa fler ännu bättre. Andra kommuner har därefter gjort liknande reformer.

Växjö kombinerar auktorisation med en nytänkande ersättningsmodell i Växjöloftet Vuxenutbildning. Utbildningsanordnarna ersätts inte per deltagare, utan per avklarad verksamhetspoäng (80 procent av ersättningen, successivt under kursen) och vid avklarad kurs med godkänt betyg (20 procent, vid kursens slut). Därtill finns möjlighet att få en matchningsbonus, om eleven efter examen matchas till ett jobb.

4. Krav från första dagen

Mellan LMA-ersättning från Migrationsverket och etableringsersättning från Arbetsförmedlingen (Försäkringskassan) uppstår ofta ett glapp, där nyanlända söker

försörjningsstöd. Biståndet bör då ges mot återkrav, alltså som ett lån. Etableringslånet fyller två funktioner: dels gör det tydligt att egen ansträngning krävs från första dagen, dels lyfter det bort en kostnad för kommunen som egentligen är statens.

Nyanlända som anvisas till en kommun för bosättning, enligt bosättningslagen, bör få teckna särskilda etableringsboendekontrakt. Krav på 1) fullt deltagande i etableringen hos Arbetsförmedlingen och 2) aktivt bostadssökande bör ställas, där båda är ett villkor för att få behålla boendet. Det första villkoret implicerar att när etableringen är avslutad upphör också tillgången till boende. Undantaget bör vara om etableringen avslutas på grund av jobb, då bör tillgången löpa på till den ursprungliga maxtiden om två år.

5. Restriktivitetsnorm

Socialstyrelsen fastställer en riksnorm och därutöver sker en individuell bedömning. Kommuner kan lokalt fatta beslut om avvikelser från riksnormen, där exempelvis undantag för vissa inkomster görs i inkomstprövningen, eller vissa saker ingår i normen utöver det som fastställs av Socialstyrelsen. Den typen av avvikelser bör slopas. Därutöver bör second opinion begäras av särskilda förtroendetandläkare vid kostnadsförslag på tandvård, för att göra en bedömning av vad som motsvarar skälig levnadsstandard.

Den som olovligen vistas i en kommun, exempelvis på grund av utvisning eller överträdelse av tidsgränserna för den fria rörligheten enligt EU/EES, kan inte omfattas av vistelseansvaret för ekonomiskt bistånd. Exempelvis ska personer som fått slutligt avslag på sin asylansökan inte ha rätt till ekonomiskt bistånd från kommunen. Denna uppfattning har stöd av Högsta Förvaltningsdomstolen.

Personer som helt saknar arbetsförmåga ska antagligen inte omfattas av försörjningsstöd, utan snarare finnas i en statlig ersättning. En nära samverkan med Försäkringskassan i det arbetet kan ge kostnadsminskningar. I de fall då Försäkringskassan lutar sig på oklara läkarintyg när arbetsförmåga bedömts finnas eller inte finnas, bör särskilda förtroendeläkare användas för second opinion.

6. Modern, korrekt och rättssäker handläggning och utredning

Studier visar att en stor del av variationen i utbetalt försörjningsstöd inte kan förklaras av skillnader i behov, utan är handläggarberoende. För att öka rättssäkerheten och samtidigt kraftigt reducera handläggningskostnaderna bör automatiserad biståndshandläggning införas. Trelleborgs kommun var först ut med detta och har fått flera kommuner att följa efter. En förutsättning är digitaliserad ansökan.

Socialtjänstlagen släpar efter i kontrollredskap, men visst arbete mot bidragsbrott går att göra även idag. Att använda hela lagrummet för hembesök är en viktig del, en annan att använda de tekniska hjälpmedel som står till buds för den ekonomiska granskningen; nya digitala hjälpmedel kan exempelvis ta fram information om fastighetsinnehav, bilinnehav bakåt i tiden och nu, med mera. Det kompletterar SSBTEK (digital bastjänst för ekonomiskt bistånd), som

digitalt kopplar upp socialtjänsten mot olika inkomstregister och bidragsutbetalande myndigheter (samt a-kassorna). Alla misstänkta bidragsbedrägerier bör anmälas. Socialtjänstsektessen begränsar stor del av den önskade samverkan med andra myndigheter. Växjö har sedan i höstas ett pågående arbete med en gemensam ”rotel mot bidragsfusk” med statliga myndigheter, som bör följas.

Nationella reformer

1. Bidragssystemen

Bidrag till asylsökande och nyanlända. Förtydliga att vistelseansvaret inte gäller de som olovligen vistas i en kommun. Migrationsverket slutar betala dagersättning vid avslagsbeslut på asylansökan, vilket är rimligt. Samtidigt öppnar rådande skrivningar i socialtjänstlagen för tolkning kring huruvida den som fått avslag har rätt att söka försörjningsstöd i en kommun istället. Krav på deltagande i samhälls- och språkintröduktion för asylsökande. Det är särskilt viktigt att tidigt etablera respekt och förtroende för statliga myndigheter, då tilliten till institutioner ofta är låg bland de som kommer från länder med korruption. Konstruktionen av etableringsersättningen riskerar särskilt att försvåra för kvinnor att lämna bidrag för arbete.

- Vistelseansvaret kan inte gälla den som vistas olovligen. Det ska inte vara tillåtet för kommuner att betala försörjningsstöd till den som olovligen är kvar i landet.
- Migrationsverkets dagersättning bör villkoras den asylsökandes deltagande i aktiviteter. Migrationsverket bör, likt Norge, upphandla boenden som erbjuder samhälls- och språkintröduktion.
- Slut glappet mellan ersättningssystemen. Mellan Migrationsverkets dagersättning och etableringsersättningen från Försäkringskassan finns ett glapp där kommuner behöver gå in med försörjningsstöd. Nyanlända behöver få rätt ersättning från staten, utan glapp. Det skulle dessutom korta tiden det tar för vissa nyanlända med eget boende att skriva in sig i etableringen.
- Oavsett om staten eller kommunen sköter etableringsinsatserna förenklas bidragssystemen om den som i dag får etableringsersättning istället söker behovsprövat försörjningsstöd, där deltagande i etablering är ett villkor. Staten bör ge en schabloniserad ersättning till kommunerna som kompenserar för tre år med etableringsersättning och ökad handläggning. Det skapar drivkrafter för kommunerna att snabbt stötta de som avslutat etablering till egen försörjning. Detta löser dessutom problemet i ovanstående punkt.
- Etableringstillägget behöver individualiseras och underhållsbidraget behandlas likadant i etableringsersättningen som i försörjningsstödet.

Föräldrapenning

- Begränsa föräldraförsäkringen och inför möjlighet att ställa krav på deltagande i SFI. Alliansregeringen begränsade retroaktiviteten i föräldraförsäkringen till 90 dagar. Vi vill att retroaktiviteten tas bort helt.
- Gör det bli möjligt att ställa krav på deltagande i SFI under tiden med föräldrapenning.
- Skärp kvalificeringsreglerna för föräldrapenning. En stor andel av unga som varken arbetar eller studerar är föräldralediga. Många utrikes födda kvinnor försörjer sig långvarigt på olika föräldraersättningar. Det bör därför ställas kvalificeringskrav, till exempel avslutad gymnasieutbildning. För dem som då hänvisas till försörjningsstöd bör vissa aktivitetskrav gälla i utbyte mot tidig förskola.

Studie- och bostadsbidrag. Vi ser hur arbetssökande som ska gå yrkesutbildning drar sig för kommunens yrkesvux, där CSN-lån ofta är en förutsättning, för att i stället gå yrkesutbildning

hos Arbetsförmedlingen och då kunna ta del av Arbetsförmedlingens mer fördelaktiga ersättning. Riksrevisionens granskningsrapport visar att bostadsbidraget har negativa effekter på ungas arbetsutbud. Bostadsbidraget för unga utan barn bör därför ersättas med höjd lånedel för CSN. Till följd av detta bör fribeloppsgränsen för lånedelen höjas. Skattebetalare ska inte genom bidragssystemen stå för hyran åt unga som varken arbetar eller studerar.

- Samordna ersättningssystemen till de studerande. I väntan på att kommunerna får överta hela ansvaret för yrkesutbildningarna behöver ersättningssystemen samordnas.
- Ersätt bostadsbidrag för unga med höjt CSN-lån.

Arbetslöshetsersättningar. Det ska alltid löna sig att arbeta, men för flera hushåll överträffar de samlade bidragsinkomsterna potentiella arbetsinkomster med stor marginal. Bidragen påverkar drivkrafterna för arbete och höga nivåer riskerar att skapa fattigdomsfällor.

- Inför bidragstak så att det lönar sig bättre att arbeta. Ett bidragstak som begränsar den maximala bidragsinkomsten, exklusive barnbidrag och bostadsbidrag, bör därför införas.
- Gör a-kassan till en omställningsförsäkring. Möjligheten att kvalificera sig till A-kassan med olika insatser och stödanställningar bör stängas. A-kassan bör renodlas till en omställningsförsäkring med fler möjligheter och krav att stärka sin anställningsbarhet under ett års tid. A-kasseavgiften bör knytas till kollektivavtalets lägstalön och branschens arbetslöshet, för att stärka försäkringsmässigheten.
- För den som har arbetsförmåga ska det inte gå att försörja sig längre än ett år på bidrag över lägsta försörjningsstödsnivå. Efter ett år i arbetslöshet bör kommunen ta över ansvaret. Det innebär att aktivitetsstödet och utvecklingsersättningen som idag betalas ut från staten slopas. Ersättningen blir istället försörjningsstöd, tidigare kallat socialbidrag, som bedöms, betalas ut och kontrolleras av Sveriges kommuner.
- Den som tar emot a-kassa ska inte samtidigt ha försörjningsstöd, och den som söker försörjningsstöd ska inte samtidigt ha statliga bidrag, så som bostadsbidrag.

Försörjningsstödet. I dag är det upp till varje kommun att kräva motprestationer från de som erhåller försörjningsstöd. Politisk passivitet gör att de flesta kommuner saknar aktivitetskrav och istället låter bidragskostnaderna öka. Lokal politik spelar roll. Kostnaderna för försörjningsstöd i Växjö har minskat med 25 procent per capita till drygt 800 kronor, att jämföra med 2800 kronor i Malmö kommun. Antalet hushåll med försörjningsstöd minskade under år 2016 med 8,5 procent. Solna har över tid varit en föregångare och har minskat sina kostnader för bidrag i tio år. Förra månaden var kostnaderna dessutom lägst någonsin.

- Inget försörjningsstöd innan avslutad etablering. Avslutad etablering bör vara ett villkor för försörjningsstöd. Egen försörjning ska vara det enda möjliga alternativet till etableringsinsatserna, inte att istället söka kommunalt försörjningsstöd.
- Kommuner bör vara skyldiga att kräva motprestation. Vi vill skärpa socialtjänstlagen så att den tydligt slår fast att den som är arbetsför och kan arbeta också är skyldig att vara aktivt arbetssökande och stå till arbetsmarknadens förfogande. Forskning visar att aktivitetskrav bidrar till positiv förväntan och kortare tid i utanförskap.

- Aktivitetskraven omfattar i dag enbart de som söker försörjningsstöd av arbetsmarknadsskäl. Aktivitetskraven bör breddas och omfatta fler. Missbrukare bör förväntas delta i motiverande insatser eller missbruksvård, för att ha rätt till bistånd.
- Förenkla ersättningssystemen. Bidragssystemet skulle förenklas om arbetslösheten istället kommunaliserades och samtliga arbetslöshetsersättningar utom a-kassan ersattes med försörjningsstöd (socialbidrag). Under motsvarande tid som den nya ersättningen skulle gälla kan de bidragsberoende exempelvis undantas från kravet på att realisera tillgångar, om man inte vill ha en för skarp gräns. I takt med att försörjningsstödet allt mer blir en arbetslöshetsersättning behövs en grundlig översyn av jobbstimulansen och andra drivkrafter för arbete.
- Socialstyrelsens riksnorm för ekonomiskt bistånd ska inte understigas, men får överstigas. Det gör att kommuner exempelvis kan undanta vissa inkomster eller ha en mer generös hållning kring vissa utgifter. För att stärka drivkrafterna för arbete bör restriktivitet bli norm i biståndsbedömningen.
- Utbetalningar av ekonomiskt bistånd bör göras till kvinnan i hushållet, som bland andra Växjö gör, för att undvika att försörjningsstödet bidrar till destruktiva könsnormer. Detta bör bli ny praxis i landet.

2. Mottagande och etablering

Asylhandläggningen. Det tar idag ofta över ett år att få beslut om uppehållstillstånd. För de som får avslag försämras förutsättningarna för verkställandet av avslaget. För de som får bifall blir den första tiden i Sverige en utdragen passivering med begränsade integrationsfrämjande insatser och tröskeln för att påbörja etableringen i kommunerna höjs. I samband med att ansökan om asyl lämnas in, och identitetshandlingar visas upp, bör det bli möjligt att få arbeta. Idag ska en särskild ansökan skickas till Migrationsverket, men myndighetens handläggningstider gör att det idag är alltför få som har rätt att arbeta. Frågan om utbetalning av lön, utan svenskt bankkonto, behöver också lösas.

- Resurser för att korta handläggningstiden till tre månader.
- Asylsökande bör få arbeta från första dagen.

Kommunanvisning. Närhetsprincip behöver gälla för Migrationsverket. Åldersuppskrivningar av ensamkommande gör att ungdomar skrivs ut från kommuner och flyttas till Migrationsverkets boenden. När tillfälliga anläggningsboenden stänger runt om i Sverige kommer nyanlända att flyttas runt mellan kommuner. Närhetsprincip införs vid anvisning. Redan under asylprocessen påbörjas integrationsarbetet i kommunerna, exempelvis får barn och ungdomar plats i förskola, skola och förberedelseklasser.

- För att inte riva upp människor behöver omflyttningar i första hand ske enligt närhetsprincip.
- Det gynnar både individen och kommunerna om de som får uppehållstillstånd anvisas till den kommun de påbörjat sin etablering i.
- Staten tar ansvar för alla kostnaderna under etableringen, även för de som är sjuka eller av andra skäl inte kan delta i insatserna. Staten ska stå för bostadsersättning till alla som kommunanvisas, det bör gälla även om för dem som delar bostad.

Mottagningscenter. Nyanlända måste idag ha kontakt med flera olika myndigheter och därmed flera olika system. En väg in skulle göra det tydligt och transparent om vilka förutsättningar som gäller. Pilotprojekten med ett mottagningscenter - där Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, Skatteverket, Pensionsmyndigheten, kommunen och region/landsting samordnar myndighetsutövning och mottagande - bör möjliggöras för fler kommuner.

- Skapa en samlad väg in i myndighetssverige.

Etableringsansvaret. Flera av våra kommuner hade bättre resultat när kommunerna var ansvariga för etableringen än efter att Arbetsförmedlingen tog över ansvaret. Kommunerna har lokala kontaktnät och möjligheter till lokala initiativ när Arbetsförmedlingen är begränsade av stora nationella upphandlingar. Bosättningslagen har gett kommunerna ansvar för boende under etableringen, men Arbetsförmedlingen har fortsatt ansvar för etableringsinsatserna. Kommuner som visat sig lämpliga bör ges möjlighet att överta ansvaret också för etableringen. Resultaten i etableringen är så låga att de flesta ändå hamnar i kommunernas försörjningsstöd efter två år.

- Låt kommuner som visat sig kapabla ta över etableringsansvaret. Ge kommunerna möjlighet att överta hela ansvaret under etableringen.

Bosättningslagen. Förbättra förutsättningarna för att hantera bosättningslagen.

- Etableringsboende bör bli nationell norm.
- Där Migrationsverket har lägenheter bör dessa överlämnas till kommunerna för att användas som etableringsboende.
- Bostadsbidrag behöver kunna utgå också för delat boende, vilket idag inte är möjligt.

3. Skärpta tag mot bidragsfusk

Enligt Socialstyrelsen är 18 procent av alla utbetalningar av försörjningsstöd felaktiga. Socialtjänsten saknar i dag lagstöd för att göra oanmälda hembesök. Det bör vara norm att noggrant kontrollera att försörjningsstöd går till de som omfattas av rätt till ekonomiskt bistånd. Bidrag staplas på varandra och olika ansvar försvårar såväl kontroll som uppföljning.

- Ålägg kommuner att, vid misstanke om felaktigt erhållande av försörjningsstöd, göra hembesök. Att inte acceptera hembesök bör vara avslagsgrundande för bidragsansökan.
- Kommunerna bör ha tillsynsverksamhet för försörjningsstödet för att få ett tydligt verktyg att använda så människor med störst behov också är de människor som får det stöd de har rätt till. Hembesök bör kunna genomföras i samverkan med andra myndigheter. Att använda förtroendetandläkare och förtroendeläkare för kontroll av underlag vid bidragsansökan är andra exempel.
- Gör alla utbetalningar av statliga bidrag från en myndighet, som också ansvarar för kontroll och uppföljning.
- Inför underrättelseplikt. Socialtjänstens breda undantag från lagen om underrättelseskyldighet, och andra sekretesshinder, försvårar för samverkan med polis och andra myndigheter i arbetet mot bidragsbrott. Socialtjänsten bör istället ha en

underrättelseplikt vid misstanke om bidragsfusk och ha möjlighet att samarbeta mot bidragsfusk med relevanta myndigheter.

- Närvarokrav för bidragstagare ianspråk tar dessutom tid och gör det därmed också svårare att arbeta svart eller bedriva kriminell verksamhet vid sidan av. Alla kommuner bör vara skyldiga att ha krav på deltagande i heltidsaktiviteter, och kommunernas möjligheter att ställa krav behöver omfatta fler bidragstagare.
- Polisen behöver tillräckliga resurser för att kunna prioritera bidragsfusk. Våra kommuner följer upp felaktiga bidragsutbetalningar, men fall som polisanmäls har lagts ner i brist på utredningsresurser.

4. Arbetsförmedlingen

Myndighetsutövning. En arbetssökande kan idag bli kartlagd och arbetsförmågebedömd av flera olika aktörer i olika skeden.

- Staten behöver ta ansvar för att en samordnad arbetsförmågebedömning och kompetenskartläggning genomförs, med fördel genom en eller flera upphandlade företag som utvecklat expertis.
- Personer som bedöms sakna arbetsförmåga bör staten ha rehabiliteringsansvar för, både avseende ersättning och sysselsättning.
- Kommunerna bör få huvudansvar för alla som bedöms ha någon grad av arbetsförmåga.

Arbetsförmedling och arbetsmarknadsinsatser. Arbete förmedlas inte genom Arbetsförmedlingen; med digitala plattformar som LinkedIn har Platsbanken spelat ut sin roll. Resultatbaserad ersättning slår ut oseriösa eller dåliga utförare och styr mot etablerade och erfarna aktörer. Storbritannien och Australien kan stå som förebilder, vars olika utformningar av jobbpeng har klart bättre resultat och är betydligt mer kostnadseffektiva än Arbetsförmedlingen. Kommuner som visat sig kapabla bör ges möjlighet att ta över etableringen. Kommuner kan enklare samverka med det lokala näringslivet, ordna praktikplatser och så vidare. Statens uppgift bör istället vara att övervaka och följa upp kvaliteten i de kommunala insatserna.

- Sverige behöver göra som andra EU-länder och lätta på tolkningen av utannonseringskravet.
- Ansvar för kompetenshöjande insatser, stöd och matchning bör överföras till kommunerna och utföras av fristående aktörer i auktorisationsmodeller.
- Låt kommuner ta över etableringen och slopa etableringsersättningen.

Utbildning. Arbetsförmedlingen har 18 olika utbildningsinsatser, varav arbetsmarknadsutbildning, som är en av dem, innehåller nästan 80 olika utbildningsinriktningar. Därutöver erbjuder kommunerna grundläggande och gymnasial vuxenutbildning med teoretisk och yrkesförberedande inriktning. Därtill finns den mer kvalificerade Yrkehögskolan (YH). Eleverna omgärdas även av olika ersättningssystem: de mer förmånliga hos Arbetsförmedlingen respektive CSN-lån för ordinarie vuxenutbildning.

- Kommunerna bör få det samlade ansvaret för utbildning för vuxna och utföra detta med fristående aktörer i lokala eller regionala auktorisationsmodeller med resultatbaserad ersättning.

Lönesubventioner. Arbetsförmedlingen hanterar idag nio olika lönesubventioner med invecklade regelverk. Dessa bör istället reduceras till ett enda flexibelt stöd. Av de nästan 90 000 prefixjobb som Socialdemokraterna utlovat (i form av utbildningskontrakt, extratjänster, beredskapsjobb och traineejobb) har mindre än åtta procent, eller knappt 7 000, blivit verklighet. Alliansens nystartsjobb var samtidigt 15 000 redan första året och är idag 45 000. När lönesubventionerna reduceras till ett enda flexibelt stöd bör därför nystartsjobben stå som förebild. Fler behöver lära sig jobbet på jobbet. Den snåriga djungel av anställningsstöd och subventioner som i dag finns är för komplicerad också för handläggare på ansvariga myndigheter, för att inte tala om arbetsgivarna. Det finns goda skäl att lyssna på Arbetsförmedlingens eget förslag om att slå samman anställningsstöden till ett.

- Ett (1) flexibelt anställningsstöd. Dagens trassel av olika anställningsstöd bör ersättas av ett flexibelt anställningsstöd med handledarsättning och möjlighet att kombinera utbildning och arbete. Det skulle vara ett steg mot att Sverige får en lärlingstradition.
- Anställningsstödet kan i förlängningen bli en anställningsform i sig själv, med vissa kvalifikationskrav.

Uppföljning. Effektvärderingar av lokala arbetsmarknadsåtgärder, utbildningsinsatser och lönesubventioner saknas i hög utsträckning. För att utveckla och förbättra arbetsmarknadspolitiken bör forskning knytas till utvecklingsprojekt, där de framgångsrika kan skalas upp och spridas till fler kommuner.

- Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) bör få i uppdrag att leda ett sådant arbete tillsammans med intresserade kommuner.
- Arbetslöshetsstatistiken som nu finns hos Arbetsförmedlingen kan föras av Statistiska Centralbyrån (SCB) och komplettera befintlig registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS).

5. Reformera vuxenutbildning

Till skillnad från förskolan, grundskolan och gymnasiet är i dag endast kommuner huvudman för vuxenutbildning. Många kommuner upphandlar eller auktoriserar leverantörer, ställer upp egna kvalitetskrav och sköter själva tillsynen – ofta av samma leverantörer. Enskilda bör få bli huvudmän och Skolinspektionen ta över ansvaret för tillsyn av så väl fristående som kommunala utförare. Med en frivux-reform och resultatbaserad ersättning ersätts fristående anordnare efter resultat, och skattebetalarna får mer kunskap för varje krona. Internationella erfarenheter visar att det skulle förbättra resultaten och resurseffektiviteten. I dagsläget finns risken att utbildningsleverantörer har incitament att behålla en elev i stället för att korta vägen till jobb. I dag driver och upphandlar Arbetsförmedlingen utbildningar, trots att motsvarande redan finns i kommunerna. Lagg ner Arbetsförmedlingens utbildningar och stötta kommunerna med motsvarande summa. Det skulle innebära större utbud och en generell kvalitetshöjning.

- Inför ett friskolesystem inom vuxenutbildningen med Skolinspektionen som tillsynsmyndighet.
- Arbetsförmedlingen bör sluta utveckla egna utbildningar och lägga ned arbetsmarknadsutbildningarna. Ge istället kommunerna resurser att bygga ut vuxenutbildningen. Det är inte ändamålsenligt att ha två parallella system med olika huvudmän, finansiering, ersättningssystem till elever och utförare.
- Inför ett resultatbaserat ersättningssystem, förslagsvis med en peng per avklarad poäng, samt bonus för godkända resultat och arbete efter avslutad utbildning, snarare än ersättning för antal elever eller timmar i skolbanken.

Det finns många bra utbildningar som ofta leder till jobb, samtidigt som vi på förhand vet att andra inte ökar chanserna till arbete för deltagarna.

- Tydligare kvalitetsuppföljning och externa examinatorer. När tydliga nationella kvalitetskrav är framtagna bör resultaten följas upp och nationella prov genomföras, som rättas av externa examinatorer. Ett godkänt betyg ska vara lika mycket värt oavsett var i landet du bor.

Även om yrkesutbildningarna kortsiktigt innebär en större kostnad än teoretisk vuxenutbildning, leder de i högre utsträckning direkt till jobb. Säkerställ kopplingen till arbetsmarknadens behov genom dialog med näringslivet, exempelvis rörande bristyrken. All vuxenutbildning bör utgå från en resultatstyrning – i dag betalar både kommuner och Arbetsförmedlingen alltför ofta för dålig kvalitet. Vid årsskiftet försämrades förutsättningarna för kommunernas yrkesinriktade vuxenutbildning. Kravet att en kommun ska samverka med minst två andra försvårar ansökan och den nya samfinansieringen riskerar att minska antalet platser runt om i landet. Yrkehögskolan har goda resultat. De flesta som lämnar en YH-utbildning kommer kort efter i jobb. Tillståndet att bedriva YH-utbildning för ett visst yrke är tvååriga.

- Slopa kravet på att bedriva yrkesvux i samverkan med andra kommuner.
- Yrkehögskolan bör byggas ut och ges mer långsiktiga förutsättningar där det bedöms lämpligt.

6. Skola och välfärd

Stärk kompensatoriskt uppdrag i skolan. Får eleverna kunskaper så att de klarar skolan, klarar de också sina egna liv. Försöker skolan i stället ordna upp livet åt eleverna kommer kunskapsuppdraget i skymundan och eleverna får allt större problem. Lärarkåren behöver känna stöd i sin kunskapsförmedlande roll, även i områden där de sociala behoven är stora. Samtidigt visar forskning att likvärdiga krav, oavsett eleverna bakgrund, är en stark faktor för att nå likvärdiga resultat. Erfarenheter från Skottland visar att nära samverkan mellan skola, socialtjänst samt hälso- och sjukvård i förebyggande och tidiga insatser ökar sannolikheten för att barn från utsatta familjer klarar skolan. Kommuner har i dag visst ansvar, kommunala aktivitetsansvaret (KAA) för unga som inte slutfört gymnasiet. Statliga utredningar visar att ansvaret ofta ligger på skolan och att utförandet varierar stort. Ansvaret bör övergå till

socialtjänsten, för att på så sätt öppna för insatser som praktik, arbetsträning och individanpassade spår i vuxenutbildningen.

- Lärare bör följa varandras lektioner och hur förväntansbilden ska kommuniceras till elever behöver stärkas.
- Skolor i socialt utsatta områden bör få statliga medel för att till exempel anställa doktorander för att bygga fler broar till högre studier.
- Det bör bli obligatoriskt för socialförvaltningar att ge stöd i skolval och hänvisa till var man kan få stöd med till exempel läxor för socialt utsatta familjer.
- Inför Skottlandsmodellen i Sverige.
- Flytta kommunala aktivitetsansvaret till socialtjänsten.
- Skärp skolans ansvar för att minska avhoppet.
- För unga som inte avslutat gymnasiet bör aktivitetskravet för försörjningsstöd i regel vara att man ska avsluta gymnasiestudier.

7. Skatter

Lägre skatter ökar arbetsutbudet och skapar nya jobb. Med ökad lönsamhet av att arbeta och höjd status för egen försörjning går det att ta upp kampen med rekryteringen till kriminalitet och kraftigt reducera antalet barn som växer upp i utanförskap. I dag har högskattekommuner relativt större jobbskatteavdrag och grundavdraget ger också sänkt skatt på bidragsinkomster. Omfördelningen till högskattekommuner är orättvis och bidrag bör inte omfattas av skatteavdrag.

Drivkrafterna för att arbeta behöver vara starkare än drivkrafterna att vara frånvarande från arbetsmarknaden. Om man är sjuk eller av andra skäl inte kan arbeta ska vi ha trygghetssystem som fungerar. Men det ska alltid vara lönsamt att ta ett jobb och bidra till det gemensamma.

Trösklarna in till arbetsmarknaden är fortsatt höga för personer med låga inkomster. Exempelvis har en ensamstående kvinna med två barn tre gånger så höga skattekilor i Sverige jämfört med om hon bott i Danmark. Dessa skattekilor behöver minskas. Skattelättnader för dem som arbetar, särskilt riktat mot dem med låga inkomster, är en internationellt sett vanlig och väl utvärderad reform för att bidra till ökad sysselsättning. Liknande skattelättnader finns exempelvis i Danmark, Finland, Frankrike, Storbritannien, Kanada, Nederländerna och USA enligt OECD.

- Gör alla jobb 1 000 kronor mer lönsamma i månaden. En sådan förstärkning av jobbskatteavdraget skulle skapa ungefär 30 000 nya jobb och göra fler jobb lönsamma. Totalt skulle då jobbskatteavdraget ge cirka 160 000 jobb
- Förenkla konstruktionen av jobbskatteavdraget, så att det blir lika stort oavsett var du bor.
- Grundavdraget bör göras om till ett jobbgrundavdrag som bara inkluderar lön och pension.

8. Utvärdering och utjämning

Drivkrafterna för kommuner att göra ett bra arbete urholkas i dag av utjämningsystemet. Kortfattat kan det beskrivas som att kommuner som har låga intäkter eller höga kostnader får pengar från kommuner med högre intäkter. Det största problemet med dagens system är att systemet inte i huvudsak utjämnar för olika förutsättningar, så som invånarnas inkomster eller behov, utan främst för kommunens utgifter. Den som slösar får helt enkelt mer från den som sparar.

Det är inte rimligt att en stram budgethållning och ansvarstagande med skattebetalarnas pengar straffas. Det finns flera exempel på skrytbyggen och flagrant slöseri i kommuner med sviktande ekonomi som samtidigt tar emot stora summor från utjämningsystemet. Socialdemokratiskt styrda Malmö har byggt Malmö Live och Hylliebadet för över 1,5 miljarder kronor. Göteborg bygger ut Liseberg för 2 miljarder kronor. Samtidigt växer utanförskapet.

Avsaknaden av extern granskning och utvärdering av effekterna av lokala arbetsmarknadspolitiska åtgärder och program är en brist, och riskerar att resurser inte läggs på det som bäst stöttar arbetslösa till jobb.

En unik förutsättning för värdefull forskning i Sverige är våra olika register över befolkningen. Registerhållande myndigheter har dock blivit alltmer restriktiva med att lämna ut data för forskning. En anledning är att de allt strängare värderar risken för identifiering och intrång. Men de värderar inte kunskapsnyttan, som bör återföras till den population som bidragit med data. På sikt har Sverige möjlighet att använda våra register för att skapa världsledande informationssystem som skulle möjliggöra effektiva evidensbaserade metoder i sjukvård, socialtjänst och annan offentlig förvaltning. De potentiella vinsterna med att öppna upp dessa system för mer forskning torde vara stora samtidigt som vi som samhälle kan och bör förvänta oss att den personliga integriteten skyddas. Det bör vara möjligt för våra registerhållande myndigheter att klara båda dessa uppdrag samtidigt.

- En kommunalisering av arbetslösheten förflyttar betydande delar av transfereringssystemen till kommunerna. Staten bör kompensera för utgiftsökningar.
- Kommuner som inte upprätthåller arbetslinjen i systemen bör därtill beläggas med en arbetslöshetsavgift i det kommunala utjämningsystemet.
- Statliga myndigheter, så som Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) och Riksrevisionen, bör få i uppdrag att utvärdera också den lokala politiken. Data bör tillgängliggöras för forskning.

Avslutning

Många ser felaktigt på försörjningsstödet som en slags medborgarlön, en lägsta nivå ingen kan falla under. Så är det inte. Den som inte deltar i de insatser som kommunen har anvisats kan nekas sitt försörjningsstöd. För människor med arbetsförmåga finns ingen rätt att leva på andra människors pengar, utan att själv anstränga sig. Det behöver fler kommuner ta fasta på. Dagens passivitet i försörjningsstödet riskerar att skapa långvariga problem för Sverige. Det aktiva arbete vi bedriver i våra kommuner kan dämpa denna utveckling.

För att varaktigt pressa tillbaka utanförskapet behöver bidragssystemet reformeras i dess helhet.

Våra värderingar om att göra rätt för sig och att arbetsgemenskap är det kitt som håller samhället samman är vägledande. Teknikerna kan givetvis se olika ut. Med denna rapport vill vi förstärka diskussionen om arbetslinjen i Sverige.

Fler poliser och strängare straff är exempel på symtomlindring som Sverige behöver. Men det är i arbete och tillväxt botten mot otryggheten ligger. Det är också därför mer av den politiska diskussionen behöver ligga just där.

Källor

<https://www.dagenssamhalle.se/debatt/en-ny-bidragsmyndighet-loser-inte-alla-problem-20445>

<https://www.dn.se/debatt/regeringen-ger-daligt-stod-till-arbetet-med-etablering/>

<https://www.dn.se/debatt/lagg-ner-arbetsformedlingen-ge-kommunerna-huvudansvar/>

<https://www.dn.se/debatt/repliker/kommunpolitiker-med-otillrackliga-resultat-blir-utbytta/>

<https://www.dagenssamhalle.se/debatt/infor-ett-friskolesystem-i-vuxenutbildningen-18891>

<https://www.svd.se/lat-kommunerna-ta-over-yrkesutbildningen>

<https://www.aftonbladet.se/debatt/a/4agbg/moderaterna-maste-tillbaka-till-arbetslinjen>

<http://www.dn.se/debatt/befria-de-unga-fran-foraldrarnas-utanforskap/>

<https://www.svd.se/m-politiker-bidragskranen-maste-vridas-at/om/debatt>

<https://www.svd.se/tydligt-att-sverige-behover-sanka-bidragen>

<https://www.svd.se/nyanlanda-kan-inte-ges-fortur-till-bomarknaden>

<https://www.svd.se/stora-risker-med-att-ge-fortur-till-vissa-grupper>

<https://www.di.se/debatt/moderaternas-bidagsreform-behover-ga-langre/?loggedin=true>

<https://www.dagenssamhalle.se/debatt/regelkrockar-foersvarar-integrationen-28920>

<https://www.dagenssamhalle.se/debatt/ge-kommuner-redskap-foer-minskat-foersoerjningsstoed-24584>

<https://www.dagenssamhalle.se/debatt/regeringens-budget-sviker-kommunerna-27750>

<https://www.dn.se/debatt/repliker/skarp-kontrollredskapen-for-kommunerna/>

<https://www.svd.se/kommunerna-maste-fa-verktyg-mot-bidragsbrott>

<https://www.aftonbladet.se/debatt/article21956541.ab>